List 45. **NOVICE** Tečaj XXI.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 11. novembra 1863.

Gospodarske stvari.

Zbor kmetijske družbe v Ljubljani.

Razglas in vabilo.

Prihodnjo sredo, 18. dan t. m., je letni zbor kmetijske družbe v Ljubljani.

Naznanuje se to vsem častitim udom te družbe s tem pristavkom, da, če imajo družbi kaj povedati ali sporočiti, naj izročijo to ob pravem času gosp. predstojniku svoje poddružnice, kjer stanujejo, ali pa naravnost odboru družbinemu v Ljubljani. Vabijo se tudi, naj pridejo napovedani dan v zbor.

Ker pa odbor želí v tem zboru *častne pisma in svetinje izročiti gospodom in gospodarjem*, ki so bili v razstavi ljubljanski poslavljeni in v 43. in 44. listu „Novic“ imenovani, prosimo tudi nje vse, naj pridejo ali sami, da se jim v očitnem zboru izročijo te poslavila, ali naj imenujejo koga, kteremu se morejo v zboru dati namesti njih.

Zbor je po navadi v dvorani mestne hiše (na rotovžu) in se začne ob 9. uri dopoldne.

Odbor c. k. kmetijske družbe
v Ljubljani 8. novembra 1863.

Božje drevo in svila ubozih.

Človek se sicer težko k pisanji pripravi, pa vendar ker sem obljubila pisati zastran božjega drevesa (Götterbaum), na kterem se svilne gosence gojé, ki predejo „ubogo svilo“, zato moram svojo obljubo spolniti. Pri nas je gosposka božje drevo vroče priporočevala in je tudi mnogim semena darovala, da sejejo in potlej presajajo drevesca ter puščave gozdé. Prosti kmet se tega noče poprijeti ter pravi: „kadar vidim, da se bode drugim poneslo, bom že tudi jez sadil.“ Bolj izobraženi so ga sejali na lešice (gredice) na vrtu; tudi jez sem ga nekoliko predlansko leto sejala in lansko zimo presadila. Malokdo bo verjel, pa je res tako, da, ktere stèbelca sem od setve in v navadni suši julija in avgusta zalivala, so ono leto iz semena izrastle tolike drevesca, kolikor je srednji človek visok; kterih pa nisem zalivala, so le životarile in komaj za štiri prste visoke izrastle, pa so se vendar suši toliko ubranile, da niso poginile. Letos ni bilo tri mesce nič dežja; gorkomer je kazal zmiraj na 25 do 30 stopinj gorkote, in vendar brez zalivanja se mi nobeno drevesce ni posušilo. Iz tega se vidi, da je to drevo za suhe kraje. Al vendar naj nobeden ne misli, da mu dobra zemlja ni ugodna; čem bolja je zemlja, tem bolje raste; ako blizo vrta eno samo drevce vsadiš, brž ti bodo njegove korenine po vrtu, in kmali bo vrt gošča božjega drevja; vsaka po kopanji ranjena koreninica mlado drevesce požene, ki se prvo leto tudi vkorenini. To je pa dobro, da ima gospodar vsaj dosti presajencev. Neizrečeno veselje mi je bilo, ko so mi gospod P... iz Gorice nekoliko kokonov tacih gosenc poslali, kteri listje božjega drevesa jedó. Iz teh kokonov so se rožnika mesca veliki prelepi metulji — ponočnjaki — z velikimi zelenkastimi perutmi izlegli. Zaprla sem jih v kletko, da se ondi na množenje svojega zaroda pripravljajo. (Ako so ti prosti, kakor drugi svilni metulji, ti ponoči vsi brž odletijo, zakaj močni ponočnjaki so.) Izlegli so po svoji naravi jajčica, ktere so enmalo debeleje memo domačih svilnih, pa belkaste so s črnimi pikami. Iz teh jajčic so se v kakih 14 dneh gosenčice izlegle, kterim sem listja nosila, da bi jedle kakor navadne sviloprejke; al nobena se ga ni dotaknila, in v mojo veliko žalost poginilo je vse! Da mi je zavoljo tega marsikaka solzica lici namočila, ni treba praviti. To je bila za me grenka skušnja; al vesela sem v nekem talijanskem listu brala, da, ako je kolčikaj ovenjeno peró (in to zvene brž), se ga gosenca ne loti. Zato se mora perje v steklenico (flašo) vode djati, kakor rože, da ne zvene; na tako frišno perje se denejo gosenčice; tù pa začnó jesti in rasti; tudi je prav, ako se jajčica na drevo z gumijem prilepijo, in kadar se gosenčice izležejo, dobé koj frišno krmo, se redé in vkljub vetru in dežju rastejo, pa če jih tiči, mravlje, kuščarice in drugi sovražniki ne pozobljejo, se zavijejo in dajo ono svilo (žido), ktero Talijan zove „žido ubogih“ (seta de poveri).

Iz Bržeca 24. oktobra. Minica.

Zakaj se mora kmetovavec dandanašnji več učiti in mora več vediti kakor nekdaj.

(Dalje.)

Treh reči — smo rekli — da ni pomislil kmet, ki je rekel, da ni se treba učiti kmetovanja.

Prvič. Kmetijstvo ni ostalo na tisti nizki stopnji, kjer je nekdaj bilo, ampak se je malo po malo zmiraj povikševalo na višo stopnjo. Zboljšek plugov, pridelovanje krompirja in detelje, opuščenje prahe, reja živine v hlevih, napeljevanje vode na senožeti in travnike, drenaža itd. — vse to priča, da je napredovalo kmetovanje.

Drugič. Res je sicer, da se zemlja še zmirom po starem vretenu suče in naravne postave so še vedno tiste, ki so bile pred veki in veki; al znanost nature in njenih postav, ktere so, se vé da, podslomba umnega kmetovanja, se je v našem stoletji tako premenila in razširila, da poprej v tisoč letih ne tako.

Še ni popolnoma sto let, kar je ljudém nova luč v kmetijstvu zasijala; če bi bila taka luč našim starim očetom v kmetovanji sijala, gotovo bi se bili spametovali, da bi bili svoje poljske dela drugače opravljali,

kakor jih ravnajo sedanji kmetovavci, dosti bolj zvedeni memo nekdanjih gospodarjev.

Še le proti koncu preteklega stoletja se je zvedilo, da voda in zrak sta sestavljena iz več stvarí, in Lavoisier, učeni Francoz, je spoznal v enem delu zraka, namreč v kislicu, da on je vzrok, da ogenj gorí in človek in živina sôpe. Lavoisier je s tem ob enem ključ našel, s kterim so se vrata odprle k novi znanosti, o kteri se je sicer nekdanjim alkimistom in natoroznancem nekoliko sanjalo, od ktere pa niso imeli pravega spoznanja, — kemija, kakor je zdaj, jim je bila nov svet.

Zdaj še le so začeli ljudje naturo z vsemi drugimi očmí opazovati; počasi zapuščajo svoje poprejšnje napačne zapopadke, ki so jih imeli od raznih lastnost mnogoterih rečí, od tisoč in tisoč prikazen; zdaj še le spoznavajo kemijsko žlahto mnozih stvarí med seboj; da se sprime stvar s stvarjó, in tako postane čisto nova stvar itd. Izvedili so, da se dá stvar razkrojiti v več stvarí, pa da se zopet zlaga več stvarí v eno, in več tacega. In komaj je 60 let preteklo, da je slavni kemikar Just Liebig z največo pravico izrekel: „Od tega časa, kar je kislic iznajden, se je omikani svet v šegah in navadah veliko veliko drugače obrnil. Znanost sestave ozračja, trde skorje zemeljne, vode, njene močí do rastlinskega in živalskega življenja se na omenjeno znajdbo opira. Koristna raba brezštevilnih fabrik in obrtnij, kopanje raznih rud itd. je s to znajdbo v ozki zvezi. Lahko se reče, da premožnost držav se je, kar je omenjena znajdba znana, jako povzdignila, in tudi premoženje posameznih ljudí je od tega časa na boljem.“

(Dalje prihodnjič.)

O goveji kugi na dalje.

Na Kranjskem se je žalibog! zopet prikazala goveja kuga v Gradacu kantona metliškega. Dvema kmetoma je poginilo že nekoliko goved. Pritepla se pa je ta pošast po kozlih, ki jih je mesar gradaški brž ko ne iz kake kužne hrvaške okolice kupil. To je vendar groza, da se ljudje še niso spametovali, da bi se varovali kužnih hrvaških krajev, in da še ne sprevidijo, da tudi kozé in ovce zatrosijo kugo! — Gosposka je zaprla hleve in celo vas Gradac, da bi se zatrla kuga, in je ukazala, kar je sicer treba.

Po naznanilu c. k. zagrebškega namestništva od 1. novembra t. l. se je goveja kuga na Hrvaškem in v Slavonii zopet prikazala v več krajih županije reške, zagrebške in požeške in v Zagrebu, Sisku in Viškovcah; na novo je zbolelo 1123 goved, poginilo jih je 916, pobili so jih 95, prebolelo jih je 190. V vsem skupaj jih je dozdaj od začetka kuge izmed 22.989 glav zbolelo 4627, poginilo 3577, 137 so jih pobili, prebolelo jih je 807, 106 je ostalo bolnih.

Po naznanilu c. k. deželne general-komande od 27. oktobra malo po malo pojemlje goveja kuga v vojaški granici; le v brodski polkovini je je nekoliko več. Tudi ovčja kuga pojemlje.

Tudi v Bosni odjenjuje očitno; več krajev je že, kjer je popolnoma potihnila; najhuje še razsaja v tistih okolicah, ki so blizo slavonske meje. Tudi druge kužne bolezni so v Bosni bolj potihnile, kar je nastopilo deževno vreme.

Sčasoma bo vendar konec vseh teh pošast.

Radovedni pričakujemo pisma g. dr. Mally-ovega, ki nam bo povedal, kako in kaj.

Jugoslovansko slovstvo.

Kriesnice.

Pesmi zložene po neimenovanem pesniku. Na svetlo dane po A. Lukšiću.

(Konec.)

Ako so se bravci po tem še bolj seznanili z narodom ter ga jeli ljubiti, bodo ložeje razumeli narodove rane, ki jih dalje razvija v pesmih 19. 30. 31. 33. 39. 40. 44. 47. 48., kterim dodaja lek ali zdravilo. Kakor je že stari Salust učil v glasovitem izreku: „Concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur“ ter smo gori pri p. 23. razložili, sloví južno slavenstvo po neslogi, po nesrečnem partikularizmu že zavoljo samega imena (p. 31.):

Kako bi si narod zvali?
Dragi bože, tko će znati?
Kad smo već se lučit stali,
Budmo Srblji i Hrvati.

Budmo jedno a i drugo,
Pak se mržnje okanimo,
Ne bi l' nam se vrag ne rugo,
In koristi s nas neimo...

Budmo dakle zbilja braća,
Kad nas jezik spaja, veže,
A na mudrost um se svraća;
Gdje je više, da preteže. *)

Tako tudi je narod v nemar pustil izvrstnega zložitelja napevov, slavnega Lisinskega, tako, da je v nevolji umrl (p. 33). Po takem nas ne tolaži tudi ne lepota naravna od prekrasnih sedem plitvičkih jezerah. (p. 39.)

Voda skače niz strmeni,
U zelenac sipa brašno,
Kraj stienja se grm zeleni,
Gledat krasno a i strašno.

Nije sedam to jezerah,
Već je naših sedam jadah;
Da nam sreća boljku smiern,
To bi bilo sedam nadah. **)

Al rano, ki jo pesniku seka ta prizor, hladi mu zopet druga stran; tolažijo ga občutki, ki jih izrazuje v pesmi 40., imenovani „Sava“.

Teče Sava od Triglava,
Iz slovjenskog zavičaja,
Od Triglava do Dunava,
Tri plemena k jednu spaja.

Teče Sava od Triglava,
Poji zemlju hladnom vodom;
Savom plovi majka Slava,
Ogleda se medju rodom.

Medju rodom slogu žudi,
Djece svoje zna potrebu,
Te slovjensko ime nudi
Biogradu i Zagrebu.

Tužno motri tužne kraje,
Gdje joj nekrst djecu bije,
Odkle čuje jank raje
A u pomoć brat nesmije.

Rieko svetih čnostvah naših!
Po zelenu teci sagu,
Te divotno srebrom paši
Postojbinu braće dragu!

Teci, plini niz poloje,
Te odplini naše jade;
Rodu kazuj pjesme moje,
Da za dragu, za me znade. ***)

Neslogi je en vzrok golo ime južnih Slavenov, ter pesnik (menda po izgledu g. Račkega) nasvetuje vsem

---

*) Stati, stanem = začeti, jeti; stati namesti stajati, staati = slov. stati; mržnja = sovraštvo; rugati se, norca se delati; okaniti se = opustiti; sbilja = zares; spajati = vezati; svraćati = obračati; preteči, pretegnuti = večo veljavo dobiti.

**) Niz = čez, s z genit.; strmem = strmina, strmec; brašno = moka, melja; stienje = kamenita gora kot stena; jad = žalost, bol; boljka = bolja sreča; smierati = namen imeti; nada = upanje.

***) Zavičaj = domovina; spajati = vezati; pojiti = napajati; ploviti = po ladji se voziti; žuditi = želeti; djeca = otroci; nuditi = ponujati; motriti = gledati; raja = kristjani na Turškem; sag = tapet (Teppich); postojbina = stanovališče; pliniti = plaviti, spirati; poloja = plitčina v vodi.

ime slovensko, dasiravno mu je sloga milija od imena. (Ta pesem posebno vabi naše izurjence v skladanju napevov, da se vsemu narodu globoko vsadi v srca.)

Ne čakajmo od drugih pomoči; mislimo sami na dobro, na srečo narodno; še celó pri veselicah naj se misli na rane narodove; kar bi preveč vžitka bilo, naj se gost sme odkupiti na korist akademije ali vseučilišča (p. 44).

V jugoslavenskem narodu veliko veljavo ima dan sv. Jurja; od tega dne slovenski kmet računa začetek vigredi ali pomladi; to je dan odrešni za govejo živino, ker se prvikrat za stalno odžene na pašo; če pred tem časom kukavico slišiš, sreča po tebi; v starejih časih in sèm ter tjè še do današnjega dneva slovenski kmetje pogoje svoje sklepajo do Jurjevega. To je tedaj Slovencu odločen dan. Morebiti še večo veljavo ta dan ima pri našem narodu od doljne Save do morja; Kačić o tem poje:

Eto tebi liepo pramalietje (pomlad),
S pramalietjem Jurjev danak ide.

To je čas cvetja, čas, ko se ljudje imajo marljivo poprijeti dela. O naj tudi za naš narod pride Jurjev dan (p. 47.)!

Oj svanno Gjurgjev danak:
Što imamo prvih glavah,
Da nam dadju na sastanak,
Da gjurgjevska bude slava. *)

To so pesnikove tuge, pesnikove želje, ter h koncu le še želí, da bi ta knjižica omilila vsem sestricam, kterim jih je posvetil.

Gledaj biti u voljici
Slovenskomu liepu čedu,
I Srbkinji, Hrvatici,
Što te sve tri razumiedu.

Puti knjigo! sestre troje,
Puti dike sve vesele:
De je milo svakom svoje;
Nebi l' tebi prevoljele. **)

To je obsežek „Kriesnic" — prelepega dela, o kterem sem ravnokar pisal. Po visokih idejah, po globokih čutljejih, po vroči in trezni ljubezni do našega naroda priporoča se nam knjižica, kakor maloktera v jugoslavenski literaturi. — Toda dvoje bi še rad omenil: prvo je to, da je cena (v Karlovcu 1 fl. za 116 malih strani) za mnoge previsoka, ako se oziramo na okolnosti našega naroda; drugo pa to, naj bi g. A. Lukšić, ki je na hrvaško izdanje trosil toliko, imel to pripravnost, da prekrasno to delce z obširnejimi opazkami, namenjenimi slovenskim bravcem, ali pa samo s takimi opombami dal na svetlo. Za tako genijalno liričko delo, zdi se mi, da bi se, ako cena ne bi bila previsoka, po Slovenii našlo dovelj prijatlov. J. Mcn.

Zgodovinske črtice o znanstvu in umetnostih.

Poslednji govor gosp. dr. Lavriča v čitavnici tominski.

Gospôda! Znanstva in umetnosti so krasne sestrice, ki človeka kot brata svojega ljubijo in podučevaje ga osrečujejo.

Prvo in najimenitnejše, sicer še pagansko ljudstvo stare dôbe, Grki, postavili so jima za prednice prijazne boginje muze, ki so z bogom Apolonom skrbele, da so se razvile in razširjale po svetu. In tako hvaležne in blagodarne bile so ljudstvom, ki so se jim posvetile, da so jih razsvetile in obogatile, požlahnile in na večno oslavile. Zgodovina nam to na vsaki strani kaže, in tako dokazuje važnost predmeta.

*) Svanuti = daniti se; sastanak = snid; slava = svečanost.

**) Putiti koga = pot kazati, učiti; dika = draga; prevoljeti = raji imeti.

Gospôda! Večidel sile, potrebe in druge zunanje okolinosti so vzrok, da človek pregleduje svet, da premišljuje in si pomaga. Tako veliko zvé in skuša, in od roda do roda napreduje. Vsemu temu, kar človeštvo zná in vé, pravimo znanje, veda, znanstvo v širokejšem pomenu, to je pa obširno in raznovrstno. Kar je pa človeštvo raznega in visokega po skušnjah izvedilo in iznajdlo, to so zbirale in zlagale bistre glave, potem so po logičnih vodilih ločile in v red devale posebne vrste tega znanja, in so sklepale od znanega na neznano. Tako sistematično zloženemu in pretresanemu posebnemu vedenju pravi se znanstvo v ožjem pomenu, in gotovo razne morajo biti te znanstva.

Najlepši in najbolj razumljivi izgled nam je zgodovina. Vse važne dogodbe na svetu, to je tiste, ki so delale na narode in države, v redu popisane s svojimi vzroki in nasledki, so znanstvo zgodovinsko.

V red zloženo in logično razlagano znanje prava in postav imenuje se pravoslovje, — znanje narave (natore) naravoslovje ali natoroznanstvo itd.

Znanstvo vseh znanstev je modroslovje, ki učí prav misliti in vse zemeljske in nadzemeljske rečí priznavati in pretresovati.

Polje človeškega vedenja je tedaj neizmerno, in človeški duh je izvirek nenehljivega preiskovanja in napredovanja; zato se znanstva od stoletja do stoletja množijo. Njih moč na človeka je pa, da mu bistrijo um, krepčajo vse duševne močí, da mu zmiraj bolj razodevajo skrivnosti narave, in ga peljajo v neskončne daljave neba, da ga razsvetljujejo in povzdigujejo. Zatoraj veljá v vseh časih in po vseh krajih človek obširnega vedenja več od drugega, nič ali malo učenega; vidimo tudi, da obdaja nenehljiva slava možé izvrstne učenosti, ter jih štejemo med največe dobrotnike človeštva. Kdo pa našteje vse take može od Mojzesa do Humbolta, ki so se odlikovali v raznih znanstvih, in kteri zaslužili so si neumrlo slavo. Trikrat srečne tiste ljudstva, ktere morejo ponašati se s takimi talenti! Ti razširjajo znanstva med rojake, rod za rodom razsvetljujejo in prenarejajo in vès narod od stopnje do stopnje povzdigovaje oslavljajo na veke. Židi, Grki, Rimljani, zdaj Italijani, Francozi, Angleži in Nemci, bili so in so še nosivci omike, s pomočjo svojih učenih mož, ki delajo, da ti narodi vsemu svetu neprestano svetlijo in človeštvo žlahnijo.

Znanstva, posebno praktične znanstva, tudi bogatijo narod. Matematika, mehanika, fizika, kemija itd., znanstva sploh, nam kažejo tisoč potov, po kterih nahajamo nove izvirke blagostanja, po kterih prihajamo do tisoč novih znajdeb, ki nas bogatijo. Angležija nam je očividen dokaz.

Znanstva vekšajo narodu tudi vojaško moč, ker podpirajo pogum in hrabrost z novimi znajdbami in učijo toliko znanost v boji potrebnih. Zato zmogel je Pirh, kralj grško-omikanih Macedonov, še sirove Rimljane, zato so nadvladali Evropejci nevedne in revne Indijane in Azijate, in zato zmagujejo dandanašnji Francozi in Angleži vse sovražnike svoje. Znanstva so toraj velika moč.

Da pa še bolj vidljivo dokažem moč in upljiv znanstev na narode, razgrniti vam hočem okolinosti in razmere dveh dôb.

Zgodovinarji nam pripovedujejo, da je občno preseljevanje surovih narodov iz severnih krajev na južne, leta 400 po Kristusu, največ krivo bilo, da je razpadlo in se pogubilo evropejsko staro slovstvo. Barbarske trume Gotov, Vandalov, Longobardov, Frankov, Hunov in drugih ljudstev pridivjajo od daleč v rimsko grško carstvo, posipajo mesta, podirajo najlepše poslopja in svetišča božje, požigajo in razbijajo necenljive dela umet-

nost in znanstev. Strah in groza presune Grke in Rimljane, in povsod so le razvaline in podrtije, povsod le uboštvo, sila. Gosta tmina pokriva zdaj Evropo stotero let. Le malo po malo mehča kristjanstvo te surove in silovite ljudstva.

Karol véliki začenja v 9. stoletji učilnice sèm ter tjè napravljati, in po samostanih zbirajo ostanke starih klasikov, marljivo jih prepisujejo in se učijo. Tistim šolam, ki se skazujejo, pravijo „visoke šole“, po kterih pa se le posamne znanstva učijo, na pr.: bogoslovje, pravoslovje, zdravilstvo. Takošnih je bilo v 11. in 12. stoletji že v Bolonji, Parizu, Salamanki, Oksfortu in drugih mestih na Francozkem in Talijanskem. Vse znanstva učiti so začeli najprvo l. 1222 v Padovi, — to je bilo prvo pravo vseučilišče. Takošno so osnovali l. 1338 v Pragi, 1365 v Beču, in potem več takošnih na Nemškem. Leta 1400 v Varšavi in 1632 v Dorpatu na Rusovskem. Nova pa vse drugača pot se zdaj odpira omiki. V Carigradu pa vení grščina, in v Aleksandrii je v bukvarnici (biblioteki) naložena stara učenost.

Pa čudopolna premenljiva osoda tudi tega ni trpela. Drugi barbari, ljuti Turki, bližajo se Evropi, in križarske vojske začenjajo se zavoljo njih konec 11. stoletja. Čeravno niso dosegli svojega namena, vendar so bile koristne tudi v tem, ker so se tako Evropejci bolj seznanili z Grki in njihovim slovstvom. Naposled pa vzamejo Turki Aleksandrijo, požgejo biblioteko, vzamejo leta 1453 Carigrad, požgejo in porušijo vse po grškem carstvu. Stara omika pogine. Pa pogin stare močno pospešuje novo. Iz Carigrada in grškega carstva sploh pobegne dosti učenih mož, ki nahajajo večidel v Italii novo domovino. Ti učijo in razlagajo grške znanstva učencem, ki prihajajo iz vseh dežel, duhove budijo, grške in latinske bukve se prestavljajo, in zopet so Grki učitelji ljudstev.

Malo po malo razcvetuje se od veka do veka zmirom bolj nova, kristjanska izobraženost. Popolnoma svobodno osnovane učilišča bile so središče novemu življenju, kar so bili nekdaj cveteči gaji na klasičnih bregovih Cefisa in Ilisa pri Atenah, in danes dosegle so znanstva, posebno nove znanstva, takošno visokost, kakoršne poprej nikdar in nikjer ne.

Premirjaje ti dve dôbi, kaže se nam neizmeren razloček. V začetku srednje dôbe po Evropi povsod razvaline in surovstvo, povsod boštvo in sila; — zdaj pa je svet vès nov, kake znajdbe! kako bogastvo! kaka moč, kaka svitloba!

Res je toraj, da znanstva krepčajo in bogatijo, da žlahnijo in slavijo narode.

Skoraj ravno tako delajo tiste umetnosti, ki jih navadno imenujemo „lepe, svobodne umetnosti“. One so človeku prijazne tovaršice in njega in cele narode žlahnijo in slavijo.

Gospôda! Prvi in najvisokejši umetnik je neskončni Stvarnik sam, ki je našo zemljo in vès svet veličansko in krasno vstvaril. Zato imenovali so Grki svet „kosmos“ — to je: lepota.

Tudi človeka je Stvarnik lepega stvaril, in dal mu je lastnost, da zná ne samo spoznavati in vživati lepoto narave; temuč da zná tudi sam napravljati lepe in krasne dela, kterim pravimo „umetne“ dela.

Umetnikov naloga je toraj, človeku prirojeni čut, prirojeni zapopadek lepote upodabljati s pomočjo kake tvarine, kakega materijala, na pr. lesa, kamenja, kovin, barv, glasov ali besed; in zatoraj razločujemo mnogotere umetnosti: zidavno umetnost, kiparstvo, malarijo, pesništvo, glasbo, umetnost, zgovornost itd.

Izvirek umetnost je človeška umišljivna moč (fantazija) in pa žlahtno srce; izvirek znanstev pa mišljivna moč: um. Ker je umišljivnost občna lastnost človeškega duha, nahajamo saj začetke teh umetnost pri vseh narodih. In zares, zgodovina nam pravi, da so ljudstva vseh časov bogovom napravljale svetišča, kipe, podobe; svojim junakom spominke, da so jih tudi opevali in s pesmami oslavljali.

Pa le malo narodov je doseglo visoko stopnjo, kar umetnosti zvunej pesništva zadeva. V stari dôbi so slavni Grki v umetnostih vseh prekosili vse druge narode, in še zdaj jih nismo dosegli. Rimljani so bili le učenci in posnemavci Grkov. V srednji dôbi so se skazali izmed vseh ljudstev Italijani prvaki v vseh umetnostih: osnovali so primerne učilnice, akademije v Benetkah, Florenci, Milanu, Rimu itd. Pesnike izvrstne so imeli in že samo po sebi lepo Italijo so muze še bolj okinčale. Tudi Nemci, Francozi in Nizkozemljani so že takrat sloveli. Dandanašnji pa slovijo vse omikane evropejske ljudstva v tem oziru, posebno v pesništvu, in glasba je na tako visoki stopnji, kakor ni bila poprej nikdar ne.

Ker pa izvirajo umetnosti iz srca in umišljivne moči, gotovo je, da mora njihov upljiv najmočnejši zopet na fantazijo in srce biti. Da je to tako, prepričujemo se občudovaje umetne dela.

Če stopimo v kako veličansko cerkev v Benetkah, v Beču, Milanu, Rimu itd., vsi osupnjeni občudujemo moč človeškega duha, ki zná kaj tacega izmisliti; širi se nam srce in duh naš se povzdiga. Če stopimo v kako palačo, v muzej ali razstave umetnih del; če slišimo ginljivo glasbo, ali če beremo krasne pesmi, srca nam se mečijo, vsi nježni, žlahni čuti se budijo in milina, podobam in kipam vtisnjena, napravlja človeka še bolj občutljivega za lepoto, in unéma umišljivno moč. Žlahno srce umetnikov žlahni toraj rojake. Vredno, da ga zavidamo, je ljudstvo, ki ima dosti umetnikov, ker ti žlahnijo vès narod rod za rodom. Pa tudi ptujci, ki prihajajo gledat in poslušat, ali ki berejo izvrstne pesniške dela, podučujejo in žlahtnijo se, in razširjajo slavo tega naroda po vsem svetu. Potem takem je razvidno, da je upljiv tudi umetnost narodom blagodaren in slaven.

Gospôda! Če oziramo se na Slovane, zapazimo, da pri njih, posebno pri nas Jugoslovanih, lepe umetnosti — zvun poezije — niso še domá.*) Severni Slovani kupujejo sicer po drugih deželah umetne dela, imajo tudi lepe poslopja, cerkve v Pragi, v Petrogradu itd. domačih imenitnih umetnikov pa žalibog nimajo. Prevdarjaje pa, da cvetijo lepe umetnosti le pri nekterih ljudstvih, in le v poznih časih, kadar je narod že omikan, ne dé toliko, če Slovani v tem ne slovijo. Žalostno, prežalostno pa je, da niso znanstva pri nas na stopnji, na kteri so pri drugih ljudstvih. Ne smemo sicer reči, da med severnimi Slovani znanstev ni. Rusi, Poljci in Čehi imajo stare in novejše vseučilišča, in prvo severno bilo je osnovano v Pragi že leta 1348.

Kjer so visoke šole zlasti svobodno osnovane vseučilišča, znanstva morajo napredovati. Jugoslovani pa vseučilišč in mi Slovenci še narodnih gimnazij nimamo; razvidno je toraj, da so ti narodi zaostati morali, ali ne po krivici svoji.

Jugoslovani priznavajo grenko to resnico, in prizadevajo si, napraviti akademijo in narodno vseučilišče v Zagrebu. Ali le počasi bližamo se temu svetišču znanstev, posebno zato, ker imamo premalo mecenatov, premalo preslavnih Strossmajerjev. Vendar pa ni dvomiti, da dosežemo svoj namen, če le prav marljivo skrbimo, da prešine slovanski duh naše nižje in srednje učilnice, in da oživí v ljudstvu národna zavest.

*) Rekli bi raji, da jih svet pod slovanskimi imeni ne pozná, namesti da jih nismo imeli ali da jih nimamo. „Slovnik umetnikah jugoslavenskih“ Iv. Kukuljevića nam po imenih in delih kaže, da „pokrajine jugoslavenske niesu sasvim siromašne umjetnicih prošastoga i sadašnjega vieka“. Vred.

Národno zavest buditi in krepčati je toraj vsakega Slovenca dolžnost, in posebno národnih čitavnic visoka naloga. One so središča, v kterih se imajo duševne domoljubne močí navduševati in uriti. One so, rekel bi, národne straže, in glasniki matere Slave, ki imajo neprenehoma narod dramiti, in pa skrbno paziti, da več ne zaspí.

Dopisi.

Iz Varaždina 2. nov. = Kamor koli se ozreš, vidiš čvrsto, narodno gibanje; tù se utemeljivajo čitavnice, tam slavé národne svečanosti in obhajajo veselice. Povsod ustanovljujejo se društva domoljubov, kterih skrb je: nabirati potrebnih véd in znanosti na korist in srečo narodu. Vsak hrepení po napredku, po omiki; vsakega poštenega domoljuba navdaja ljubezen do domovine, do naroda svojega. Posebno pa goré srca navdušene mladeži naše za blagor domovine, ki bode nekdaj zastopala slavne možé, stopivša na polje javnosti. Utemeljuje si društva, izdava zanimive in podučne listove, podpira književnost, zbira si in piše razne sestavke in pesmice nježne in mlade dôbe, ter jih posvečuje mili majki Slavi. Blaga prihodnost nas čaka! Tudi naša gimnazijska mladež ni zaspana. Že minulo leto sprožilo je nekoliko rodoljubov misel, da si napravi čitavnico. Česar smo želeli, se je vresničilo ravno sedaj, ko nam je dovoljena čitavnica. Kako nas je ta novica razveselila, priča število udov. Čeravno nas je tù v gornji gimnazii malo, vendar že štejemo 80 udov. Odprla se bode 11. t. m. s petjem, z deklamovanjem in govori. Razun obilno mnogovrstnih knjig imeli bodemo 10 časnikov, izmed kterih bodeta 2 slovenska, „Novice“ in „Slov. Glasnik“; en česk, drugi pa hrvaški in srbski. Hvale vredno je tako početje; pa zato želí vsak, da nam čitavnica vrlo napreduje v vsakem obziru, ter nam obrodí obilo dobrega sadú.

Iz Tomina. (*Odhod gosp. dr. Lavriča.*) Za 5 dni potem, ko se je predragi naš ljubljenec pri „besedi“ javno poslovil od prijatlov svojih, obhajali smo (26. oktobra) njegov odhod iz Tomina. 36 oseb, med kterimi je bil tudi g. c. k. okrajni načelnik z več druzimi gosp. uradniki, čitavnični predsednik z lepim številom društvenih članov, potem tudi drugi prijatli in spoštovavci gosp. doktorja in vsi tominski pevci so se zbrali omenjeni dan okoli 2. ure popoldne pred njegovim stanovališčem in ga spremili peljaje se na 9 vozovih 3 ure daleč. Neštevilna množica ljudí je bila prišla gledat tega slovesnega in ginljivega odhoda. Veliko izmed njih smo vidili, da so s solznimi očmí od njega slovó jemali. Pridši do Ročinja se ustavimo v neki gostivnici in ostali smo tukaj 2 uri skupaj. V poslušanji veselih in ginljivih pesem, v prijatelskih razgovorih in napitnicah je nam čas le prehitro potekel. Gospod doktor sam napije najprvi svoji ljubljenki materi Slavi, naj živi! Za tem napivajo drugi pa njemu na slavo in srečen odhod. Gospod čitavnični prvosednik se mu srčno zahvali za neštevilne zasluge njegove in prizadeve za čitavnico. On pa odgovorí na to, da zavolj tega mu ne gré nikaka zahvala, kajti vse, kar je storil, je bil kot Slovan storiti dolžan, in da le njegova dolžnost je, zahvaliti se za skazano mu prijaznost in ljubezen. Dalje je napil vsem zbranim prijatlom skupaj in gosp. okrajnemu načelniku še posebej, pa tudi vrlih naših Slovenk domá ni pozabil. Srce mu je bilo močno ginjeno. Prosil je pevce, naj ne pojejo tužnih in žalostnih pesem, ampak le kaj veselega in navdušljivega. Najbolj mu je dopadla Vilharjeva „Na goro“ in Razlagova „Domovina“. Obljubil nam je, da nas pride obiskat pri prvi veliki besedi, in rekel, da prijatelska ta zveza med nami in njim ima ostati za zmirom. — Na to spregovorí čitavnični tajnik tako-le: „Gospodje! naše srca so zdaj tako živo ginjene, da ne veselih pesem glas, ne dobrega vinca moč jih nam ne more razveseliti. Vzrok te srčne tuge je vsacemu izmed nas predobro znan, zato ni treba, da ga imenujem. Al ravno ta bridkost budi v meni nov sladek spomin — spomin namreč, da mati Slovenija ima mnogo sinov, ki se med sabo presrčno ljubijo. Napimo toraj na večno bratovsko slogo vseh Slovencev.“ — „Živila sloga!“ odmeva na to. Brž za tem vstane blagi gospod doktor in reče z omiljenim glasom: „Gospôda! Ura ločitve se je približala. Zahvalujem se vam iz srca za vse. Ostanite z Bogom!“ Podá roko vsacemu posebej in gré spremljan od vseh do ceste, kjer ga čaka voz, ki ga nam odpelje. Tù na razhodišči še pevci zapojejo: „Bodi zdrava domovina!“ — in v tem se odpelje spred naših očí. V blagi spomin naše odkritosrčne ljubezni mu poklanjamo sledeči dve pesmici, kteri saj to ceno imate, da so besede hvaležnih src.

Gosp. dr. Lavriču za slovó.

Sonet.

Letijo tičice v spomladne kraje,
Adijo ljubice! jim deček viče:
Vrnite kmalo se na naše griče,
Radostni Vesni sladko prepevaje.

In ko prirode kinč v jeseni zgine,
Čutljiva deva srčnomilo vzdiha,
U tugi umrlim cvetkam glavce viha,
Za njo prehude to so bolečine.

Al bolj še nam, ko Ti nas češ pustiti,
Srce v prsih tugepolno bije,
Ločitve sile ga grozé razbiti,

Ostani še, ostani! žalo vpije.
Vesela pomlad s Tabo če prekliti,
Oditi s Tabo sladke harmonije.

Eden goriških gimnazijalcev.

Govor pri besedi 21. oktobra.

Častita gospôda, prijatelski zbor!
Nocoj besediti preteško m' je skor.
Podoba plašljiva mi igrá pred očmí,
Ki srce čutljivo v žalost topí.
Preteška ločitev se bere naz njo,
Najljubše podaje k slovesu roko.
On je bil duša vseh veselic,
In živo je čutil Slovencev poklic;
Z lučjo omike je svetil vselej,
Z naukom in zgledom je kazal naprej.
Njegove zasluge in djanja med nam',
Tako se svetlijo kot iskre in plam.
Čitavnici grenjka dogodba je to,
Od tacega člana jemati slovó.
V imenu vseh udov mu kličem s srcá:
Naj sprime ga sreča ko proč se podá!
Slovesno obljubo mu dela zdaj Tmin,
Da večno ohranit' če njega spomin. V. L.

Iz Tomina. (*Naznanilo.*) 18. dan t. m. bomo imeli v naši čitavnici „malo besedo“; deklamovale bodo naše mlade deklamatorce, en gospod bo pa govoril o dolžnosti domoljubja. 2. decembra je občni letni zbor. K temu vabimo prijazno vse ude čitavnice naše.

Iz Tržiča 1. listop. — 1. vinotoka se je tudi v naši glavni šoli podučevanje pričelo. Vpisalo se je v štiri razrede 253 otrok (med njimi tri iz Koroške zarad slovenščine); ako pri tem broji ostane, bo število učencev konec šolskega leta za 15 više od lani. — Z letošnjo letino nimajo naši bližnji kmetovavci nikakošne pritožbe. Posebno ste se zelje in repa kaj dobro obnesle; vidil sem nedavno v neki hiši repo, ki je 7 funtov tehtala. Koruna je pa malo zdravega; nekako črn je in še to, kar ga je, je večidel drobiž. Žita so sploh rodovite bile. Tudi reja murbinih dreves se pri nas od leta do leta zeló povzdiguje. Zdravi!

Ivan T.

Iz Ljubljane. V pondeljek je g. H. Sattler odprl svoj svetovid (kosmoramo), o kterem se pač po pravici govorí, da je prvi na svetu. Res moremo veseli biti, da ga moremo tudi mi viditi. Zato naj nihče ne zamudí, da ogleda svet, ki ga mu pred očí postavlja Sattlerjeva kosmorama. Tù ne vidiš le navadnih podob (slik); tù vidiš vse, kakor je v resnici. Gosp. Sattler je sam bil v teh krajih, ktere nam svetovid njegov kaže, in ker je umeten malar (slikar), je po naturi vse na drobno posnel in na platno z oljem izmalal; še druga umetnost pa je pri tem, da vsaka podoba se povekša s povekšavniki (povekševavnimi stekli ali glaži) in tako s pomočjo svetlobe, kadar skozi lukalo (kukalo) v podobo gledaš, se ti pokaže, kakor da bi stal pred mestom, ktero ogleduješ, ali da si v cerkvi itd. Gospod Sattler nam bo pokazal 90 različnih imenitnost sveta, in sicer na 6 razdelkov razvrstenih, tako, da vsak razdelek bo obsegal 15 stvarí in bode vsak na ogled postavljen cel mesec. — Prvi razdelek svetovida, ki ga nam je zdaj odprl, obsega sledečih 15 stvarí: 1) Mesto Benetke, ktero so Slovani začeli zidati; mesto, ki je v tem edino na svetu, da je tako rekoč iz morja izlezlo na 72 otocih, in šteje 308 mostov, ki so napeljani čez 135 kanalov; mesto, ki ima 27.918 hiš z veličanskimi palačami in cerkvami. 2) Cerkev sv. Petra v Rimu, kakor je od znotraj; 200 let je 8 papežev to cerkev — vso iz marmeljna — zidalo; stroški so znesli čez 200 milijonov frankov. 3) Išel, slavni trg s toplicami v gornji Avstrii, kamor gospôda in tudi naša svetla cesarska rodovina poleti rada zahaja. 4) Tisoč otokov v reki sv. Lorenca v Kanadi v severni Ameriki. Reka sv. Lorenca je na enem kraji tako široka, da jo imenujejo jezero tisočernih otokov. 5) Rumily Meidan, véliki trg v Kairi, imeniten po svoji obširnosti in zavoljo krasnih mošej, to je, turških cerkev okoli njega; vse živo je ljudi na tem trgu, ki se razveseljujejo in mnogotere burke uganjajo. 6) Podzemeljski vodnjak pri vasi Bolonhen v Jukatanu; skozi eno luknjo pada svitloba v ta vodnjak, skozi drugo luknjo pa se gré po lestvicah, 80 čevljev dolgih, na dno vodnjaka. 7) Ognjenik Vesuv na Neapolitanskem, kteri leta 1834 strašen ogenj iz sebe meče. 8) Veličansko poslopje obrtnijske razstave, ki je leta 1862 bila v Londonu; vidi se iz tega poslopja v notranji prostor, kjer je omenjeno leto 1862 čez 27.000 obrtnikov svoje blago na ogled stavilo. 9) Avstrijanska ladija Karlo, ko se pelje skozi morsko ožino Gibraltarsko, z njo pa drví marokansk morsk razbojnik. 10) Mesto Beirut; zadej se vidi gora Libanon. Beirut je nenavadna ostaja popotnikov v Sirijo in sveto deželo. 11) Gledišče v Taormini in ognjenik Etna v Sicilii. Med vsemi evropejskimi gorami, ktere ogenj iz sebe mečejo, je Etna najviša (10.000 čev. visoka) še viša kakor naš Triglav. 12) Razvaline Rameseum-a v Tebah v Egiptu. Poslopje velikansko, po kralji Ramses-u III. tako imenovano, ki ga je sezidal pred 3000 leti, kaže tudi v razvalinah še, kakošnji mojstri v stavbah in zidarijah so nekdanji Egipčani bili. Znamenito je, da vsak cegel pod tem kraljem je bil zaznamovan z imenom njegovim. 13) Damašk, glavno mesto v Sirii; tù so kraji, o kterih sv. pismo govorí, kader pripoveduje to ali uno od sv. Pavla itd. 14) Razgled s planine durcherske v fušerski dolini v Pincgavi. 15) Samostan St. Saba med Jeruzalemom in črnim morjem. Ta samostan, obdan z zidovjem in stolpi, je bolj trdnjavi kakor kloštru podoben; tù so iskali menihi zavetja o napadih Beduincev; okoli 20 grških menihov stanuje zdaj tukaj.

— Po večletni navadi je tudi letos (in sicer v nedeljo popoldne) katoliška družba rokodelskih pomočnikov, ki so deloma domači, deloma ptujci, napravila veselico, pri kteri so se pele slovenske in nemške pesmi, deklamovale resna in zabavna pesem: „Klic po domovini“ in „Komú bom vstregel?“, pa igrale dve nemške gledišne igri: Körnerjev „Josef Heydrich“ in Langov „Bürgersinn“. Kakor že večkrat so tudi danes pokazali igravci, da se znajo dobro sukati na gledišču, pa tudi dobro deklamovati in peti. Polna dvorana je z glasno pohvalo sprejela večidel vse, kar je poslušavcem ponudila lepa ta večernica v slovenski in nemški besedi po pravilu ravnopravnosti: „vsakemu svoje“. Vodja družbeni, prečastiti gosp. dr. Vončina, je za svoj veliki trud mogel zadovoljen biti z izidom veseličnim.

— 29. u. m. je družba v pomoč učiteljskim vdovam in sirotam imela občni zbor, pri kterem so bili ti le odborniki izvoljeni: L. Bélar, J. Eppich, M. Ivanetič, A. Praprotnik, M. Putre, Fr. Raktelj, J. Schott in J. Trojar.

— V sredo in petek so bile konecletne preskušnje učencev tukajšne živinozdravilske šole. Počastil je te preskušnje s svojo pričujočnostjo deželni odbornik gospod dr. Supan; izpraševala sta učenika dr. Bleiweis in gosp. Skalè: gosp. Andrej Fleišman ni mogel izpraševati iz botanike, ker je že več tednov bolán. Bog daj, da za domovino vseskozi nevtrudljivo delavni mož kmali zopet zadobí trdno zdravje.

Novo šolsko leto za učence kovaške in živinozdravniške šole se začne 14. dné prihodnjega mesca decembra. To se daje na nektere vprašanja s tem pristavkom na znanje, da popolni razglas o teh šolskih zadevah pride v „Oglasniku“ prihodnjih „Novic“, in da naj učenci, ki želijo kovaško ali živinozdravilsko šolo prihodnje leto obiskovati, se začnó v šoli na Poljanah oglaševati prve dni prihodnjega mesca.

— „Narodne Novine“ pretresajo z veliko, pa zasluženo pohvalo besedo gosp. Davorina Jenkota, govorijo o znanih „muzikalnih receptih“, ki so jih prinesli „Bl. aus Krain“ o filharmoničnem društvu itd. itd., pa sklepajo svoj spis s tem, da pravijo: „A najviše dopada nam se, da čitaonica vieštinu g. Fabiana nudi svakomu Ljubljančanu, koi imade dar i sposobnost za pievanje; jerbo što vlada i zemaljski sabor i gradsko vieće i filharmoničko društvo nije bilo kadro, da uvede u život, to je učinilo privatno družtvo, t. j. čitaonica, u kojoj se svaki muže bezplatno učiti pievanje“.

— Na smrt obsojeni glasoviti razbojnik Danè je te dni umrl; umrl pa je tudi neki lašk vojašk duhoven frančiškanskega reda, ki je bil, kakor Danè, na ljubljanskem gradu v jetnišnici že 4 leti. Govori se, da sta se zavdala s strupom, ki sta ga postrgala z vžigavnih klinčkov. Je li to resnica ali ne, ne vémo; čudno se nam zdi, kako da sta prišla do klinčkov.

— Po graški „Tagesp.“ bode knez Windischgrätz prihodnji mesec na svojih grajšinah v Planini napravil vélik medvedji lov, kterega se bojo udeležili Njih Veličanstvo cesar, mnogi nadvojvodi in drugi veliki plemenitniki.

— Prestvarile se bojo nekako založništva in vredništva vladnih časnikov po vseh avst. deželah. Bil je unidan iz tega namena c. k. ministerski svetovavec dr. Beck tudi v Ljubljani zavoljo „Laib. Zeitg.“ Kakor se govorí, misli c. kr. vlada ob novem letu vse take časnike v svojo roko vzeti.

Iz Ljubljane *(Oklic častitim udom čitavnice).* V nedeljo, 22. dan t. m., je v čitavnici naši „beseda s plesom“. Dvorana se bo ta večer svojim gostom pokazala v novi, lični opravi. Beseda se začne ob 8. uri zvečer. Odbor za besede in ples.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

V seji 3. dné t. m. je minister dnarstva zbornici poslancev priporočal, naj vzame brž ko brž dve stvarí v obravnavo, kterima se silno mudí; prva je: posojilo, ktero se ima Ogrom v veliki njih nesreči dati, ker zima že trka na duri in revšina je strašna, — druga pa denar, ki ga mora vlada na pósodo vzeti, da se izkoplje iz zadreg. Vnelo se je na to živo besedovanje; „če ogersko reč, kakor jo je dnarstveni odsek prevdaril, dobimo še le danes v roke, je rekel Kuranda, ne moremo na vrat na nos že jutri sklepati o nji"; Hrbst pritrduje ter pravi, da že v odseku so si bile zeló navskriž-misli, tedaj se tudi zbor mora na to obravnavo dobro pripraviti; Schindler praša: kako in kaj je z konkurzno in družbino postavo, ter misli, da zbornica ni samo za to, da dnar dovoljuje, temoč tudi za to, da dodela česar je treba, da se vendar kdaj uresniči ustava v Avstrii. In tako so se pričkali nadalje. Sklep je bil, da se še za neke dní odloží ta stvar. V seji 4. dné t. m. je o stroških ministerstva za pravosodje bila huda pravda za to, da se uradnikom pravosodja povikša plača; v vsem skupaj bi to zneslo 446.047 gld.; govorilo je mnogo poslancev za povikšanje, mnogi pa so odbijali, češ, da kar je enemu pravo, je drugemu drago: tudi politični uradniki so slabo plačani, najslabeji pa finančarji; državna mošnja pa je zeló prazna. Pri tej priliki se je očitalo ministru pravosodja, da zbornici še nista predložena postava za prenaredbo sodnij in novi red kazenske pravde; minister se zagovarja, da ni on tega kriv, in da pridete te dve stvarí na vrsto, ko se bo zopet sklical državni zbor. Poslanec Tschabuschnigg tako ostro zagovarja potrebo, da se povikša plača uradnikom pravosodja in s tem dobé izurjeni nezavisni in nepodkupljivi sodniki, da sta ga svarila predsednik in minister. Konec cele razprave je bil, da ostanejo plače uradnikom kakor so bile. — 5. dne t. m. je prišlo posojilo za Ogersko na vrsto. Vlada je po natančnih pozvedbah nasvetovala, naj se dovoli 30 milijonov gold. proti temu, da Ogri poplačajo ta dolg v 6letnih obrokih in odrajtujejo obresti (činža) po 5 od 100. Dnarstveni odsek pa je nasvetoval zbornici, naj dovoli le 20 milijonov. Poslanec Gros pravi, da ni ne za vladni ne za odborov predlog, ker zbornica nima pravice o tem sklepati; edina prava pot bi bila ta, da bi se bil sklical samo za to zadevo ogerski deželni zbor, in bi vlada bila sama ž njim dognala to stvar, ktera ne spada v oblast dunajskega zbora. Dva dni so bili živi pomenki o tem; nekteri poslanci so govorili za predlog odborov, ki je odbil 10 milijonov od vladnega, — drugi, zlasti Mühlfeld in Berger, pa so se potegovali za vladni predlog ter rekli, da že modrost politična zahteva, da ne žalimo Ogrov z neugodno skopostjo. Al vse to ni nič pomagalo, kakor tudi to ne, da je minister Schmerling opominjal zbornico, naj ne zabi, da zdaj tako nesrečna dežela ni le žitna shramba za Ogersko, temoč za vso Avstrijo; po večini glasov je bilo sklenjeno, naj se Ogrom dovoli le 20 milijonov. Obžaljevanja vreden je ta sklep, ker Ogri zdaj celó nobenega veselja ne bojo imeli priti na Dunaj v državni zbor. Res malo politične modrosti je zopet razodel s tem sklepom zbor, ki bi bil vendar mogel pomisliti, da bi bila zbornica po večini glasov gotovo dovolila 30 milijonov, ako bi bilo tistih 85 ogerskih poslancev v zboru, kterih zdaj ni na Dunaji. Saj vendar zbornica ni hotla s tem sklepom v kontumacijo djati Ogrov? Ako se pomisli, da to, kar se je Ogrom zdaj v nadlogah dalo, ni nobena milošnja, ampak le posojilo na obresti, je ta zbornični sklep toliko bolj neugoden, ker je velik del ogerske dežele res v hudih nadlogah; vlada je namreč po vestnih preiskavah izvedila, da 519 krajev z 1 milijonom in 700.000 prebivavci in 5 milijoni katasterskih oralov je v veliki revščini, ker ta kos sveta je druge leta pridelal za 138 milijonov gold. vrednosti, letos pa komaj za 12 milijonov, tedaj je za 126 milijonov gold. na škodi brez tega, kar je po kugah živine izgubil. — Prav dolgo se je vlekla pravda za posojilo Ogrom, v hipu je pa dovolil zbor vladi, naj za-se na posódo vzame 69 milijonov gold. — Brž drugi dan, ko se je izvedil govor cesarja Napoleona na Dunaji, je Njih Veličanstvo poklicalo ministre in poslanca kneza R. Metternicha v zbor, ki je trpel čez 6 ur. Drugi dan potem se je avstrijanski poslanec podal v Pariz. Kaj se je sklenilo v tem zboru, ni znano; to pa je gotovo, da je cesar Napoleon Njih Veličanstvo našega cesarja v posebnem pismu povabil, naj pride v zbor v Pariz. — Na Dunaji se je v treh predmestjih prikazala zopet govejа kuga. Tudi na Marskem zopet huje razsaja. — V Zagrebu se govorí, da se utegne kmali sklicati deželni zbor hrvaški, pa ne v Zagreb, ampak v Osék! Je li kaj resničnega na tem ali ne, Bog zná; mora pa se kaj važnega pripravljati, ker „Pozor" ima z „Nar. Nov." in „Agramerico" neprenehoma hudo borbo. — Zdaj pa pride najvažniša novica: 5. dné t. m. se je začel državni zbor v Parizu. Cesar Napoleon ga je začel z ogovorom na starešinstvo in poslance. Ni se svet motil, ko je pričakoval, da cesar Napoleon, ki je dolgo dolgo molčal, bode v državnem zboru spregovoril tehtno besedo, ktera bo kazálo mirú ali — vojske. Po letu 1859, ko se je vojska začela na Laškem, francozki cesar ni več govoril tako pomenljivih besed kakor v današnjem zboru. Začetek govora zadeva domače zadeve; potem prestopi na to, kar se tiče tega, da upravičuje vojsko v Meksiki in Kohinhini, in potem pretresa punt na Poljskem. V tem pretresu pravi cesar, da ob začetku poljske ustaje ste si bile ruska in francozka vlada najbolje prijatlici in enih misli o vseh velikih evropejskih zadevah; v laški vojski in pozneje mu je ruski car Aleksander bil najpoštenejši in srčniši podpornik. To prijatelstvo je terjalo spodobno postopanje o homatijah poljskih; al ker je ruska vlada ravnala z Poljaki kakor s puntarji, ki pa so po naših mislih — pravi Napoleon — le „dedniki (erbi) v zgodovino in v pogodbe vpisanega prava", je treba bilo se potegniti za ustajo, kteri je zavoljo dolge strpežnosti vtisnjen národni značaj. Zedinila se je francozka vlada z avstrijansko in angležko, da bi Rusija spoznala želje naše; al ni jih hotla vslišati. Na obeh straném se je vnel še huji boj, in milovanja vredno je, kar se godí na ruski, pa tudi poljski strani. Kaj pa je zdaj storiti? Boljega ni kakor to, da se poljska stvar podvrže sodnii evropejski. Ruska vlada je že rekla, da jo je volja priti v zbor, v kterem bi se vse zadeve obravnale, ktere zdaj pretresajo svet. Poprimimo se tega, da zadušimo vse, kar vrè zdaj na svetu, — da Evropo rešimo mršavega stanú, v kterem se zdaj znajde, in da ustanovimo novi red. Prišel je čas, da trohljivo in po prekucijah spodkopano poslopje prezidamo in postavimo na vso novo podstavo. Treba je novih dogovorov in pogodb. „Pogodb od leta 1815 ni več. Sila stvarí jih je potrla že skor povsod. Prelomili so jih na Grškem, v Belgii, na Francozkem, na Laškem in tudi ob Donavi. Nemčija se napenja, da bi jih prestvarila, Anglija jih je velikodušno predrugačila s tem, da je odstopila jonske otoke, Rusija pa jih z nogami teptá v Varšavi. V tem pa, ko se malo po malo razdira podslomba evropejskih pogodb, plamtijo strasti po širocem svetu, in važne zadeve na jugu in v severu terjajo silovito, da se rešijo dostojno. Kaj neki je tedaj bolj postavno, kaj pametneje kakor to, da se povabijo evropejske vlade v

zbor (kongres), kjer bota samoljubje in upor zginila pred najvišo razsodnijo. Kaj je terjatvam sedanjega časa, kaj željam večíne bolj primerno kakor to, da potrkamo na vest in pamet državnih mož vseh dežel in da jim rečemo: srd in predsodki, ki nas razcepujejo, ali niso že dosti dolgo trpeli? Ali bode to neprenehoma overalo napredek omike, da vlada na vlado preží zavidno? Ali ne bode nikdar konca onemu nezaupanju, ktero s tem vzdržujemo, da se, kdor bolj more, ta bolj oborožuje za vojsko? Ali bomo na veke požirali najdražje pripomočke dežele s tem, da ošabno kažemo svetu svoje armade? Ali bomo na veke vzdržali stan, kteri ni ne mir s varnostjo svojo, pa tudi ne vojska s srečnimi svojimi naključbami? Ne dajmo, da se oholo ponaša prekucijska pošast razuzdanih strank le za to, ker se z malodušnim pretehtovanjem zoprstavljamo temu, kar narodi po postavi morejo terjati od nas. Zdramimo se in imejmo pogum, da kilavi in negotovi stan nadomestimo s stanovitnim in pravednim, čeravno treba, da žrtujemo to ali uno. Zedinimo se brez predsodkov, brez častilakomnosti; ena misel naj navdaja vse, namreč ta, da ustanovimo novi red, kteri naj se opira na to, kar po dobri pameti gré vladarjem in ljudstvom.

Ta glas, rad verjamem, bojo zaslišali radi vsi vladarji. Kdor bi ga ne, bi kazal, da ima skrivne namere, ki se bojijo belega dné. Pa če bi tudi tega mojega nasveta ne potrdili vsi, bo vendar imel to veliko korist, da potem Evropa zvé, kje da je nevarnost, kje pa blagor.

Dve poti ste odprte: Ena pelje po sprijaznenju in miru do napredka in sreče, — druga pa žalibog! pelje k vojski zavolj trdovratnosti, ktera hoče starinstvo vzdržati, če prav se razrušuje še samo po sebi.

In tako, gospôda moja, veste zdaj, kaj hočem govoriti z Evropo. Ta moj glas, ako ga vi potrdite in občinstvo, bo gotovo uslišan, kajti glas bo potem v imenu Francozov.“ — To je bistveni obseg Napoleonovih besed. — Ni nam treba praviti, da vès svet je ostrmel nad tem, kar je Napoleon tako naravnost in brez ovinkov izrekel. Govor ta sicer ne napoveduje že vojske, al predhodnik je velikih homatij. Zbor vseh evropejskih vladarjev, in v tem zboru obravnava vseh zadev, ktere zdaj svet pretresajo, ali pa vojska, to je ob kratkem rečeno, pištola, ktero Napoleon evropejskim vladarjem stavlja zdaj na prsi. Zbor — ali pa vojska s tem, kdor ne pride v zbor, ker ta je po njegovih besedah „sovražnik mirú“. Ali ga bojo pač ubogali vsi vladarji na podlagi „raztrganih pogodb“ od leta 1815? Neizrečeno močen se mora čutiti Napoleon, da tako govorí, ali pa že more gotov biti, da večina vlad ni zoper zbor. Al če se tudi snide zbor, kakošni bojo sklepi? bojo li vsaki vladi po volji? in če ne, kaj neki potem? „Gospodar Evrope hoče biti Napoleon brez vojske ali z vojsko“ — to je zapopadek njegovega govora, je rekel nekdo, in res da je taka. Ako mu državni zbor pritrdi, kar zahteva (in kdor slavoljubne Francoze pozná, ne dvomi o tem), bo Napoleon nemudoma terjal vladarski zbor (kongres). Zbor bo tedaj politično gêslo za letošnji zimski čas, — kaj pa dalje spomladi? To vé zdaj le Tisti nad nami, ki piše vsemu svetu veliko pratiko. Prvo, kar je zbor začel, je pretresovanje volitev novih poslancev; ker so neki spodtike nad kakimi 30 novovoljenimi poslanci, bo to pretresovanje trpelo dalje časa, — in potem še le pridejo pomenki na vrsto, kaj naj državni zbor odgovorí ogovoru cesarjevemu. — Pruski državni zbor se je v Berlinu začel 9. dné t. m. Svet je radoveden, kakošen bo zopet konec tega zbora; morebiti zopet ne opravi nič in gré kmali domú. — Dunajski kupčijski časnik pravi, da kakor dunajske, tako je tudi vse druge evropejske dnarničarje potrl strah, ko so izvedili Napoleonov govor; noben človek ne misli več, da bi se spustil v kakošno špekulacijo za prihodnji čas. — Novi kralj grški Juri I. je došel 31. okt. v Atene; razposlal je oklic, v kterem pravi, da ni prinesel saboj ne izurjenosti v vladanji, ne skušene pameti, al resnično ljubezen do naroda; „prizadeval si bodem ljubiti grške šege in navade, spoštoval bodem jezik grški, in zvesto se držal ustave; skušal bodem, da Grško bode izgledna država jutrovim deželam.“ — Iz Kalkute in Bombaja so pretekli mesec dospele novice v Trst, da se je letos veliko bombaža (pavole) pridelalo v Indii in sicer na pol več od lanskega leta. Važna je ta novica. — Vremenski preroki ne mirujejo. Francozki letnik Mathieu-ov „Annuaire de Mathieu“ za prihodnje leto 1864 prerokuje poslednje dni mesca listopada (novembra) v Benetkah tako strašno hudo vreme, kakoršnega v tem stoletji še ni bilo. Zato vabi prijatle nenavadnih vremenskih prekucij, naj pridejo do 29. novembra 1864 v Benetke. (Mi bomo raji doma ostali.) —

Listnica vredništva. Gosp. dopisniku iz Rog: Dopise radi jemljemo, al dopisnik se saj vredništvu mora imenovati; brezimnih dopisov ne moremo natisniti. — Gosp. M. Kop. v Ž: Nismo Vas pozabili, al primirila se ni še nobena taka služba; za službe v „Oglasniku“ razglašane se morate pa že sami zmeniti, ker vredništvu niso znane; večidel še samo vredništvo ne vé, kaj prinese „Oglasnik“.

Žitna cena

v Ljubljani 9. decembra 1863.

Vagán (Metzen) v novem denarji: pšenice domače 4 fl. 88. — banaške 5 fl. 41. — turšice 3 fl. 40. — soršice 3 fl. 75. — rež 2 fl. 90. — ječmena 2 fl. 50. — prosa 2 fl. 82. — ajde 2 fl. 54. — oves 2 fl. 36.

Kursi na Dunaji

10. novembra 1863 — **v novem denarji.**

Deržavni zajemi ali posojila.	
5% obligacija od leta 1859 v novem dnar. po 100 g. g.	71.10
5% nar posojilo od l. 1854 „	80.30
5% metalike . . . . „	74.60
4½% „ . . . . „	67.00
4% „ . . . . „	59.50
3% „ . . . . „	45.00
2½% „ . . . . „	37.50
1% „ . . . . „	—.—
Obligacije zemlišn. odkupa. (po 100 gold.)	
5% doljno - avstrijanske g.	87.00
5% ogerske . . . . . „	76.00
5% horvaške in slovanske „	75.25
5% krajnske, štajarske, koroške, istrijanske . „	87.00
Deržavni zajemi z lotrijami.	
Zajem od leta 1860 . . . „	95.60
„ „ „ 1860 petink. „	96.50
„ „ „ 1839 . . . „	157.50
„ „ „ 1839 petink. „	99.50
5% narodni od leta 1854 „	92.50
Dohodkine oblg. iz Komo „	17.50

Druge obligacije z lotrijami.	
Kreditni lozi po g. 100 . g.	137.50
4½% Teržaški lozi po 100 „	113.00
5% Donavsko-parabrodski po g. 100 . . . „	91.00
Knez Esterhazy. po g. 40 „	94.50
Knez Salmovi po g. 40 „	35.25
Knez Palfyovi po g. 40 „	34.25
Knez Claryovi po g. 40 „	35.50
Knez St. Genoisovi po g. 40 „	33.50
Knez Windischgräz. po g. 20 „	22.75
Grof Waldsteinovi po g. 20 „	20.25
Grof Keglevičevi po g. 10 „	15.00
Budimski . . po g. 40 „	33.75
Denarji.	
Cesarske krone . . . g.	15.80
Cesarski cekini . . . „	5.51
Napoleondori 20 (frankov) „	9.20
Souvraindori . . . . „	15.70
Ruski imperiali . . . „	9.50
Pruski Fridrikdori . . „	9.60
Angležki souvraindori . „	11.55
Louisdori (nemški) . . „	—.—
Srebro (ažijo) . . . . „	15.50

Loterijne srečke:

V Gradcu / na Dunaji } 7. novembra 1863: **4. 22. 62. 55. 6. 81. 65. 34. 41. 47.**

Prihodnje srečkanje v Gradcu in na Dunaji bo 18. nov. 1863.

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Tiskar in založnik: **Jožef Blaznik** v Ljubljani.